

1014

A Magyar Hírlap hétvégi melléklete
2017. október 14.
Szerkesztette: Petán Péter
Művészeti vezető: Salát Zalán Péter

a F ő k u r u c

Ady Endre: Sípja régi babonának

(Bujdosó magyar énekli)

Kernstok Károlynak, baráti szeretettel

*Csak magamban sírom sorsod,
Vérem népe, magyar népem,
Sátor-sarkon bort nyakalva
Koldus-vásár közepében,
Már menőben bús világgá,
Fáradt lábbal útrakészen.*

*Körös-körül kavarognak
Béna árnyak, rongyos árnyak,
Nótát sipol a fülemben
Sípja régi babonának,
Édes népem, szól a sípszó,
Sohse lesz jól, sohse látlak.*

*Szól a sípszó: átkozott nép,
Ne hagyja az Úr veretlen,
Uralkodást magán nem tűr
S szabadságra érdemetlen,
Ha bosszút áll, gyáva, lankadt
S ha kegyet ad, rossz, kegyetlen.*

*Üzenhettek már utánam
Kézsmárk hegye, Majtény síkja,
Határ-szélén botot vágok,
Vérem többé sohse issza
Vesztett népem veszett földje:
Sohse nézek többet vissza.*

Visszatérés Késmárkra

**„Elnémultál, áldott fejedelem Izmitben, virághantos nyugóhelyeden,
miként elnémult nagy utódod Rodostóban”**

Thököly újratemetése

Gróf Thököly Imre 1657. szeptember 25-én született Késmárkon, és aránylag fiatalon, negyvennyolc éves korában hunyt el Kis-Ázsiában, Nikomédiában, amely ma Izmit. Születésének háromszázhatvanadik évfordulóját ünnepeljük. Ez indított bennünket arra, hogy sírjának felkutatására, illetve II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazaszállítására emlékezzünk.

Thököly felvidéki nagybirtokos család sarja. Atyja, Thököly István belekeveredett a Wesselenyi-összeesküvésbe, ezért a császáriak ostrom alá vették várát. Az akkor még csak tizenhárom éves Imrét sikerült kimenekíteni Likava várából, és Erdélyben lelt menedéket. A török védelme alá menekült bujdosókhoz 1677-ben csatlakozott, akik 1680-ban vezérrüké választották. Feleségül vette 1682-ben a nála idősebb Zrínyi Ilonát, I. Rákóczi Ferenc özvegyét, s ezzel szabadságharca szolgálatába állította a hatalmas Rákóczi-vagyont is. Füleken 1862. szeptember 16-án, török segítséggel Felső-Magyarország fejedelem lett.

Kara Musztafa nagyvezír oldalán részt vett az 1683. évi, Bécs elleni támadásban, ekkor egész Magyarország meghódolt neki. A török sereg veresége után hívei sorra elpártoltak tőle, s csatlakoztak a török ellen harcoló keresztény seregekhez, magát Thökölyt pedig a váradi pasa vetette fogságba. Ezt az elhibázott lépést a szultán hamar helyrehozta ugyan, és visszahelyezte hívét korábbi méltóságába.

Thököly bukása azonban visszafordíthatatlan volt. Csak felesége tartott ki mellette. Thököly – török, tatár, kuruc és havasalföldi seregek élén – 1690-ben még fényes diadalt aratott Zernyestnél, és Erdély fejedelmévé választották. Az év végére azonban végleg kiszorult Erdélyből is, az ekkor foglyul ejtett császári generálisért cserébe viszont elbocsátották bécsi fogságából feleségét, aki csatlakozott hozzá törökországi száműzetésében. Életük utolsó éveit a Porta védelme alatt töltötték Nikomédiában. Thököly még megérhette mostohafia, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcát, de az akkori politikai helyzet mellett betegsége és halála megakadályozta, hogy csatlakozzék hozzá.

*

Thaly Kálmán (1839–1909) történész és politikus 1862-től kezdődően különböző napilapok, majd pedig az 1867-től megjelenő Századok, a Magyar Történelmi Társulat folyóirata hasábjain II. Rákóczi Ferenc, majd az 1870-es évektől az emigráns társak temetésének körülményeiről, a síremlékekről cikkek sorozatát jelentette meg, és folyamatosan szorgalmazta hamvaik hazahozatalát.

Az immár másodízben Konstantinápolyban tartózkodó Thaly társával, Fraknoi Vilmos (1843–1924) történétíró, kanonok, címzetes püspökkel a Szent Benedek-templom kápolnájában 1889. október 7-én megtalálta és felbontotta Rákóczi és Zrínyi Ilona sértetlen sírját. Thaly azonban a lazaristák missziójának rendfőnökével, Francois Lobryval kötött szóbeli megegyezés értelmében több mint két évig hallgatott a felfedezésről, és csak 1892. május 15-én számolt be róla a Magyar Történelmi Társulat negyedszázados emlékünnepe. Az 1893-ban kiadott munkájában részletesen leírta kutatásait. A fejedelem és

emigráns társai földi maradványainak hazaszállítását élete végső céljának tekintette.

Meglehetősen kiéleződött a belpolitikai helyzet 1904 tavaszára az országban. Az udvar a katonai újonclétszám felemelését követelte, az ellenzék viszont késhegyig menő harcot vívott ennek megvalósítása ellen. Az ellenzéki Függetlenségi Párt – igazi tömegbázis híján – a parlamenti obstrukciót alkalmazta, időközben pedig az országos vasutassztrájk válósággal megbénította egész Magyarországot. Tisza István miniszterelnök házszabály-módosítással próbálta a parlamenti obstrukciót letörni, ám úgy tűnt, próbálkozása sikertelen lesz. A Ház március 10-i ülésén azonban – látszólag váratlanul – a parlament talán legnagyobb hangú ellenzéki szónoka, a Függetlenségi Párt alelnöke, Thaly Kálmán felállt, békejobbot nyújtott a miniszterelnöknek, és pártja nevében pártközi megállapodást javasolt. A váratlan és hatásos jelenet egyszerűen békét teremtett.

Thököly Imre gróf, felső-magyarországi és erdélyi fejedelem
(1657–1705) álló képmása, rézmetszet, 1682
Forrás: CULTiRiS/Országos Széchényi Könyvtár

„Kétszáz éves síri álmód után nemzetednek feltámadva, Te nagy hontalan száműzött, Isten hozott újra szeretett hazád földén”

Folytatás az I. oldalról

Tisza (egyelőre) visszavonta az ellenzéki obstrukciót ellehetetlenítő házszabály-módosító indítványát, a Függetlenségi Párt pedig elállt az újonclétszám emelésének megakadályozásától.

A látványos béke természetesen nem spon-tán felbuzdulás eredménye volt, hanem hosz-szas tárgyalások gyümölcse, amelyben az ud-var is jelentős szerepet játszott. I. Ferenc József leirata pedig megnyitotta az utat a törökorszá-gi emigránsok hazahozatalához.

*

Részlet I. Ferenc József leiratából:

„Kedves Gróf Tisza!

A magyar történelem kiváló alakjai közül egyedül II. Rákóczi Ferenc hamvai nyugszan-ak idegen földben, s e hamvak hazaszállítá-sa a nemzetnek ismételten kifejezett közoha-ját képezik.

Hála legyen érte az isteni gondviselésnek, azok az ellentétek és félreértések, amelyek sú-lyosan nehezettek elődeinkre, hosszú száza-dokon át, ma már egy végképp letűnt korszak történelmi emlékeit képezik. [...]

Ennélfogva utasítom, hogy II. Rákóczi Fe-renc hamvai hazaszállításának kérdésével foglalkozzék, és erre vonatkozó javaslatait elvárom.

Kelt Bécsben, 1904. április hó 18-án

Ferenc József s. k.

Gróf Tisza István s. k.”

*

Thallóczy Lajos (1854–1916) író, történész, az Akadémia tagja, a Magyar Történelmi Társulat elnöke – Thaly sérelmére – Rodostó-ba utazott, és az 1904. december 17-én felvett jegyzőkönyv szerint feltárta Bercsényi Miklós tábornagy, Esterházy Antal tábornok és Sib-rik Miklós udvarmester sírját. A maradványo-kat három cédrusfa ládába helyeztette, majd Konstantinápolyba szállította, ahol december 19-én a Szent Benedek-kolostorban Lobry lazarista rendfőnöknek adta át megőrzésre.

Thallóczy 1904. december 24-i levelében értesítette Tisza Istvánt, hogy sikerült megtalál-nia Thököly Imre fejedelem sírját is.

*

A levél:

„Kegyelmes Uram!

Mint már a nagykövetség útján küldött táv-iratomban jeleztem, [folyó] hó 22-én Izmit-ben megtaláltam néhai Thököly Imre fejede-lem sírját. Összeköttetésem révén az idevaló St. Gregoire örmény iskola igazgatója M[onsi] g[neu]r [Nagyméltóságú úr] Thoumayan, a bécsi mechtaristák [hittérítéssel és tanítá-sal foglalkozó örmény katolikus szerzetesek] volt főnöke, ajánlatot nekem, mint olyan egyn, kit föltűnés nélkül küldhetnek Izmit-be. Jelentését alapul véve kétségtelennek bizo-nyult, hogy Thököly a mai örmény temetőben van eltemetve, melyet titkára, Komáromi Já-nos, a fejedelem eltemetése idején újnak nevez. Az ő útmutatásai és Thaly Kálmán információi alapján, melyek helyesnek bizonyultak, két-napi ásás után kiderült:

a.) hogy Thököly sírja nincs sírköve alatt, és b.) hogy sírját [értsd: sírkövét] 1871-ben vit-ték mostani helyére, s hogy az eredeti sír, a Ko-máromi által jelzett fa tövében van.

Kiásatván a helyet, amelyet a platánfa gyö-kere teljesen áthatott, úgy, hogy helyenként 1 m szélességű gyökereket kellett átvágni, vég-re körülbelül 3 m mélységben rátaláltam a Ko-máromi által említett nagy kövekre, vagyis négy fedő kőlapra, amelyek közül az egyiket átvágatván egy nagy kővel kiboltozott érintetlen sírűregre bukkantam, amelyből legelőször nagy mennyiségű vaskapocs és szeg került elő, vagyis azon gerendázat szö-gei, mellyel Komáromi befődte a holtat. A ge-rendázat, azon felül, szurokkal is be volt ken-ve, mely nagy mennyiségben került elő. Az ásatás orvosok jelenlétében nagy gonddal tör-tént; a fej keletnek feküdt. A csontok, sajnos, a két század óta behalódó gyökerektől eredeti helyzetükből kitolattak, s már nem feküdtek rendes állapotban, úgyhogy nagy elővigyá-zattal kellett azokat összeszedni. A tetem azo-nosságát konstatálja a csontváz mellett talált nagy mennyiségű arany és ezüst skófummal [szállal] kivarrott szövetdarab, három gyöngy, amely a süvegen volt, bőrdarabok, hímzések. Kardot nem találtam, de úgy látszik egy pálcá-nak vagy törnek a fogantyúját.

A koponya teljesen ép. A térdcsontról kons-tatálni lehetett, hogy egy seb következté-

ben, bizonyos elfajulás állott elő. [Thököly-nek súlyos köszvénye volt.] Mindezek alapján a csontokat orvosi felügyelettel bepakolat-tam. A fejet lefényképeztettem, a sírban talált mellékleteket nagy gonddal szintén a cson-tok mellé rakattam. Miután az örmény érsek, úgy a csontokat, mint a követ, hiteles jegyző-könyvben – egyelőre, minden feltétel nélkül átadta –, noha az örmény község [ti. hitköz-ség] itt bizonyos pénzbeli kárpótlást szintén vár, már taktikai okoknál fogva is, azonnal be-szállítottam Konstantinápolyba a követ, én pedig a tetem maradványokkal ma Konstan-tinápolyba érkeztem, és azokat a lazaristák-nál térítvény mellett elhelyeztem. Könnyebb ugyanis alkudozni, ha a tetem már birtokunk-ban van, mintha otthagytam volna, s azután hónapok múlva felcsigázták volna igényeiket. A lelet hitelességéről az összes formalítások pontos megtartásáért erkölcsi felelősségem-mel állok helyt, teljes tudatában annak, hogy egy történelmi alak presztízséről van szó. Az izmiti ásatás és azon folytatott tárgyalásoknál helyel-közzel előforduló érdekfeszítő körülményekről, ezúttal nem teszek említést, s csak azt említem föl, hogy mindenről pontos fény-képfelvételi készült. [...]

Excellenciádnak tisztelettel szolgál Thalló-czy Lajos.”

*

Többször említette a történész Komáromi János (1650–1710) nevét. Református lelkész fia volt, aki 1670-ben Erdélybe menekült, ahol előbb I. Apafi Mihály fejedelem kancellista deákja, majd Teleki Mihály főgenerális titká-ra lett. Ura kíséretében vett részt az 1690. au-gusztus 21-i zernyesti csatában, ahol Thököly fogságába esett és szolgálatába állt. Az emigrációban belső titkári teendőket látott el. Zrí-nyi Ilonát és Thökölyt is ő temettette el. Több nyelven beszélő, művelt ember volt, 1697 és 1705 között vezetett naplószerű feljegyzéseiben megörökítette törökországi élményeit.

Thököly nyughelyéről olyan pontos leírást adott, hogy kétszáz évvel később annak nyomán sikerült exhumálni.

*

A Szent Benedek lazarista rendházban 1904. december 26-án felvett jegyzőkönyv szerint a rendház ideiglenes megőrzésre átvette a ma-gyar kormány kiküldöttje által átadott ham-vakat és sírköveket. Ugyanakkor a rendház vállalta, hogy a templomukban eltemetett II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona, Rákóczi József, valamint a Thallóczy által számukra megő-rzésre átadott földi maradványokat és az összes sírkövet átadja a magyar kormány részéről ki-küldendő országos bizottságnak.

A hazaszállításukra azonban még két évet kellett várni.

*

Thököly Imre hamvaival kapcsolatosan a legnagyobb problémát a magyarországi nyug-vóhely kiválasztása jelentette. Arról ugyanis, hogy hol temessék el, éles harc folyt Késmárk és Eperjes evangélikus egyházközségének tag-jai között. Thököly evangélikus lévén végakar-atában meghagyta, hogy hamvai valamelyik evangélikus templomba kerüljenek. Tisza mi-niszterelnök 1904. július 26-án úgy rendelke-zett, hogy Thököly Imre földi maradványait Késmárkon helyezték végső nyugalomra.

*

A Törökországba utazott öttagú bizottság jegyzőkönyve. A bizottság tagjai voltak: Bá-ró Forster Gyula (1846–1932) művészeti író, az Akadémia tagja, Fraknoi Vilmos, Thaly Kál-mán, Thallóczy Lajos és Török Aurél (1842–1912) orvos, egyetemi tanár, antropológus, az Akadémia tagja.

„Verciorova, 1906. október 26.

Felvétetett Konstantinápolyban folytatólag 1906. okt[óber] 16–23-ig a II. Rákóczi Ferenc magyarországi és erdélyi fejedelem és társai hamvainak hazaszállítás ügyében kiküldött országos bizottság elnökének és összes tag-jainak jelenlétében. [...]

7.) Fölbontatván Thököly Imre fejedelem sírládája, Thallóczy Lajos előadja a fejedelem tetemi felásatásának részletes körülményeit. Ezek után Török Aurél biz[ottsági] tag a cson-tokat szemlélet alá vévén, megállapítja, hogy ama rendkívül kedvezőtlen körülmény dacá-ra, amennyiben e csontok víztől teljesen át-nedvesített, agyagos talajból ásattak ki, az egyes csontok majdnem teljes számban, de tö-

redezett állapotban gyűjtettek össze. Az egyes csontok jellege szerint a csontváz egy 50 év körül elhalt, középtermetű férfitől száрма-zik. A csontdarabok között egy bal oldali térd-részlet maradt fent, amely felette nevezetes bi-zonyítékot szolgáltat amellét, hogy maga az egész csontváz mástól mint Thököly Imrétől nem származhatik. Ugyanis e csontdarabon a bal oldali combsont térdízületi bütykén, a sípcsonthasonízületi bütykeivel egyetemben, derékszögi hajlásban, szilárdan össze vannak növe, illetőleg egybeforradva. Ezen összefo-radás gennyedéssel járó gyulladáson kórfo-lyamat következtében jött létre, mely folya-mat alatt a térd feszítő izmainak inai részint elroncsoltattak, részint rendes helyükből ki-mozdítottak, minek következtében maga a térdkalács is kificamodást szenvedvén, a combsont belső bütyke fölé került és ezzel utóbb teljesen összeforradt. [...]

A Thaly Kálmán kiadta Thököly-féle naplóból Thallóczy Lajos összeállítván a körtörté-neti adatokat, ezekből kiderül, hogy a fejede-lemnek 1694. jún[us] 19-én »bal lába bokája körül daganat támadt, melyet egy borbélyyal fölívagatott, sűrű vér és mészforma gennyedési materia [anyag] jött ki belőle. Azonban a kelés folyton terjedt [...] és lábán a kelés 23-án megdagadt. [...] 26-án a lábseb erőse gennyed. [...] 27-én lábára flastromot tett a borbély, ke-ze javul, de sebes lábának térde alatt való ina-iban és térdkalácsán belül levő erekben na-gyobb fájdalom tapasztal«. Ha más nem, úgy a Thököly Imrétől származó körtörténet emez utóbbi adata, minden kétséget kizáró mó-don tanúsítja azt, hogy a Thallóczy Lajostól nagy gonddal kiásott csontváz nem lehet másé, mint Thököly Imréé. [...]

8.) Thallóczy Lajos bizottsági tag jelen-ti, hogy átvizsgáltatván a Thököly-féle láda tartalma, az 1904. dec[ember] 23-án [...] be-csomagolt 3 (három ún. halott, fenyevesztett) gyöngy Thököly Imre forgójáról nem ta-láltatott. A láda épségben volt, és így csak úgy magyarázható e gyöngyök eltűnése, hogy a körülbelül 25 kg súlyú vasalkatrészek ugyan-ott lévén elcsomagolva, ezek a már törekeny gyöngyök e súly következtében elporladtak. A bizottság ezt sajnálattal tudomásul veszi. Egyhangúlag határozatba ment, hogy a Thö-köly Imre teste mellett talált hímzések, vala-mint ruha és páncéling foszlányok gondosan kiválasztassanak, s egy külön a késmárki mú-zeumnak szánt ládában elpakoltassanak.

10.) Ezután Thököly Imre tetemei tétettek be egy megfelelő, újonnan beszerzett cédrusfa lá-dába, minthogy az izmiti láda nem fért bele a rézkoporsóba.”

*

Wekerle Sándor miniszterelnök 1906. ok-tóber 17-én benyújtott felterjesztésében is-mertette az uralkodóval [...] a hamvak hazaszállításának módját, útvonalát: „A haza-szállítás vízi úton fog történni, a Fekete-ten-geren Constantián a Magyar Keleti Tenger-hajózási Részvénytársaság által ezen célra hazafias készséggel átengedett »Kelet« nevű 1200 tonnás hosszújárátú hajón, folyó évi ok-tóber hó 25-én; Constantától pedig vonaton Budapestig, illetve Kassáig és Késmárkig.”

A pályaudvarról Rákóczi és híveinek ham-vait a Szent István-bazilikába, Thökölyét a Deák téri evangélikus templomba vitték.

Az ünnepség hivatalos sorrendjének meg-határozásakor a 24. pont alatt ez volt olvasha-tó: „A Thököly Imre hamvait vivő kocsi, hat fe-kete lótol vontatva. Hat csatlós, három lovás. Hat apród és 12 fákyavivő. A kocsi mellett a testőrséget Szepes vármegye és Késmárk város 6 küldöttje képezi.”

*

A budapesti ceremóniáról írta a Pesti Hírlap 1906. októbert 29-én:

[...] „Az ünneplők [a Szent István-baziliká-ban tartott] mise után azonnal átvonultak a Deák téri templomba. [...] Elhangzott az ének (Erős vár a mi Istenünk...), amely után Scholtz Gusztáv bányakerületi püspök az oltár előtt felállított szószékről a következő magas szár-nyalású beszédet mondotta:

»Isten hozott drága hamvak! Isten hozott jó nagy urunk, Thököly Imre! Kétszáz éves síri álmod után nemzedetnek feltámadva, Te nagy hontalan száműzött, Isten hozott újra szere-tett hazád földén, mely anyai szeretettel borítja majd hantjait hozzá visszajutott, soha el nem felejtett fiára. [...] Elnémultál, áldott fejedelem Izmitben, virághantos nyugvóhelyeden, mi-

ként elnémult nagy utódod Rodostóban. Hi-szen Krisztus urunk is elnémult ott sziklasír-jában, melyre Pilátus nagy pecsétjét helyezé. De az eszme, melyért éltetek, küzdöttetek, szenvedtetek, meghaltatok, édes hazánk sza-badságának örök eszméje, nem halhatott meg, sírotokból kitorve létjogot követel századok harcában azóta is minduntalan. [...] «”

*

A kuruc király késmárki temetéséről így tu-dósított a Pesti Hírlap 1906. október 31-én:

[...] „A Szózat eléneklése után a díszörség visszavitte a koporsót a váron kívül várakozó gyászkoocsra, és megindult a menet az evan-gélikus templom elé. Mikor a menet a város-háza elé ért, a városház tornyából megszólalt a tárogató hangja, amely végigkísérte a mene-tet a feketével bevont és címerekkel gazdagon feldíszített templomig, hol [...] Dianiska Fri-gyes késmárki evangélikus lelkész gyönyör-ű beszéd kíséretében átvette a fejedelem ko-porsóját. Zelenka Pál tiszai püspök imájával és áldásával az ünnep véget ért. A fejedelem ko-porsója néhány óráig közszemlére volt kitéve, azután levitték a kriptába.”

*

Ólmosi Zoltán történésszel, a hamvak ha-zaszállításának kutatójával múltról és jelenről beszélgettünk.

– *Munkája során felbukkant-e olyan ese-mény, amely elgondolkoztatta?*

– Leginkább talán az, hogy Thaly Kálmán ti-tokban ment el Törökországba, hogy felku-tassa Rákóczi sírját. Feltételezése eredmény-re vezetett. Embereket fogadott fel, és éjszaka, a Szent Benedek katolikus templomban ki-ásatta a sírokat. Fel kellett szedetni a köveket és alatta – Rákóczi és Zrínyi Ilona földi marad-ványaival – előbukkantak a sírok. A lazarista rendházfőnökkel arra a megállapodásra jutott, hogy hallgatnak a történekről. Ha kiszivárog valami, ez a lazarista egyházat is veszélybe so-dorhatta volna.

– *Hogyan érzett rá Thaly arra, hogy hol le-hetnek a csontok?*

– Valójában nem tudom. Folyamatosan ku-tatta a hamvakat. Tudta, hol halt meg Rákó-czi, és vélhetően hol temették el. Azt is tudta, ki volt a gyóntatója. Ő még látta a magyarok hosszú utcáját Rodostóban, ahol, ha történe-tesen Bercsényi át akart menni a fejedelemhez, nem kellett kimennie az utcára, mert a házak között volt egy átjáró ajtó.

– *Két év elteltével Thaly felfedte a titkok.*

– Igen, de az ügy mégis elaludt. Utána még sok év telt el, amíg Ferenc József leirata meg-született. Thaly a kezdetektől azért harcolt, hogy a hamvak hazajussanak. Szláv József miniszterelnök még 1873 végén megpróbált lépéseket tenni a kérdésben. Magánévlében tájékoztatást kért II. Rákóczi Ferenc hamvai-nak hollétéről gróf Ludolf Manótól, a Monar-chia akkori konstantinápolyi követétől. Lu-dolf válaszában lényege az volt, hogy a hamvak holléte – sőt egyáltalán megléte – is bizony-talan, ezért a további kutatás aligha vezetne eredményre. A követ ráadásul egy olyan hírt is továbbított – ami aztán a Konstantinápolyban megfordult magyarok között elterjedt –, hogy Rákóczi sírját az 1848–49-es emigránsok fel-bontották. Az udvarnak nagyon jól jöttek ezek a híresztelések, mert „elkenhette” az ügyet. A miniszterelnökség pedig úgy reagált: „Ügy-sincs meg, akkor meg mit akartok?”

– *Thalynak volt még egy vitája 1896-ban Bánffy Dezső miniszterelnökkel.*

– Igen. Idézem a következő szöveget. Bánffy mondatai: „Tisztelt Ház! Az erdélyi fejedelem, nagyságos Rákóczi Ferenc... (Zaj a szélső bal-oldalon. Derűtség és tetszés jobb felől. Hall-juk!) Thaly Kálmán: Nem nagyságos, külön-leges felség volt Bocskai, Bethlen és Rákóczi! Külön volt megszavazva a cím neki Marosvá-sárhelyt 1707-ben. (Nagy zaj. Derűtség. Hall-juk! Halljuk!)” Bánffy kijelentette, hogy ő nem fél az udvartól, de jobb, ha csöndben zajlanak az események. Ami igazán furcsa volt: Kossuth temetések a polgári származású Wekerle Sándor volt a miniszterelnök, és Rákócziék új-ratemetésekor is ugyanó! A közelmúltban tar-tottam egy előadást Bécsben, amelynek témája Ferenc József megítélese volt. Arról is beszél-tem, mi kellett ahhoz, hogy a király végül be-leegyezzen az újratemetésbe. Annak idején Kossuth magyar földbe kerülését nem fogadta el; a kormányzót végül a főváros temettette el.

Folytatása a IV. oldalon

Thököly újratemetése

Folytatás a III. oldalról

De Rákócziék esetében a politika közbeszólt: a rengeteg parlamenti felszólalás után, amely a hazahozatalt sürgette, az idő múlásával a Függetlenségi Párt megszüntette az obstrukciós „hisztit”, úgy is mondhatjuk, hogy „lefeküdt” a királynak, és megnyílt az út Rákóczi és társai állami újratemetéséhez.

– *Mi Thököly Imre megítélése ma? Egyáltalán tudják-e, hogy ki volt? Egy átlagos húszéves fiatal hogyan vélekedik róla?*

– Azt mondja esetleg, hogy rablóvezér volt... Nem vagyok szakértő ebben a kérdésben, de kétségtelen, hogy Thököly kényszerpályán mozgott. Belekerült a Rákóczi-vagyomba, valamennyire használta is, de nem volt igazán potens ahhoz, hogy akár a Habsburgokkal, akár a törökökkel szemben érdemlegesen lépjen fel. Rákóczinak Kassán sokkal erőteljesebb a tisztelete. A két személyt az utókor szemében nem lehet egy napon emleget-

ni. Rákóczival sokan foglalkoztak, Thökölyvel nem. Az Országos Levéltár Bécsi kapu téri palotájának második emeletén van egy Dudits Andor-festmény. Rodostó a címe. A képen Rákóczi fiatal fiú, Mikes Kelemen felolvas a leveleiből, aki láthatóan öregebb, mint Rákóczi, a valóságban tizenöt évvel fiatalabb volt. Az előtérben bal oldalt ott van Zrínyi Ilona és Thököly Imre, mintha együtt lettek volna Rodostóban.

– *Mit akar ezzel mondani?*

– A festmény Trianon után készült. Thököly megítélése ekkor sokkal pozitívabb volt, mint napjainkban. A fiatalokat nem érdekli, az idősebbek sem tudják, ki volt. A szlovákoknak pedig – senki. A hagyomány nem azt jelenti, hogy az élők halottak, hanem hogy a halottak élnek. Vajon elmondható-e ez Thökölyről?

Kő András

Válogatás Jókai Mór elbeszéléseiből

„**Ordíts kapu! kiálts város! Eljött az Úrnak rettenetes napja!**”

Székely asszony

(3.)

Nagy sírása hallatszott a székely asszonyoknak a temető-kertben. Egetverő sírás.

Az ősz ember a kriptaajtóban hallván a sírást, kérdé, mily sírás az?

– Elveszett Székelyország, a te fiaid, a te unokáid mind elhullottak. Gábor Áron is elesett, ágyúú is ott veszték mind. A vezér is sebben elhullt.

Az ősz ember ezt hallva, kezeit és világtalan szemeit fölemelé az égre: „én Uram, én Istenem!” kiálta s megszünt világtalan lenni, a mennyei napfény megnyílt lelke előtt. Meghalt.

A székely nők felvevék karjaikba az elhunyt aggot, kinek a veszteség híre élte lángját kioltotta, s bevitték őt karjaikon árván maradt városukba, Sepsiszentgyörgybe.

Mankóval ment közöttük elmélázva a nyomorék, s keserűen mondogatta magában:

– Miért nem lehettem én ott? Miért nem veszhettem ott el?

Nem volt már férfi Sepsiszentgyörgyön. A bátrai elhulltak, a gyáviát elhajtották, az utolsót most teszik koporsóba. Az is nyolcvanéves világtalan vak volt.

Csak nők és gyermekek maradtak még a városban.

Özvegy nők és árva gyermekek.

A nyolcvanéves agg koporsója körül ott sírnak az elhagyottak. Isten látja, nem azt a halottat siratják.

Lábtól, a koporsó mellett ül kis számaryon a nyomorék. Arcát tenyerébe rejté. Oly rosszul esett neki hallani, hogy a legutolsó férfi meghalt, őt nem tartja senki annak.

Az asszonyok a koporsó körül álltak, tele van az udvar is, mindenki elmegy nézni a halottat. Az utolsó férfi a koporsóban. Akit a legvénebbek sem ismertek fiatalnak. Aki meghalt szívszakadásban.

Rokona volt igen sok, tisztelői mind, akik ismerték, unokái és unokafiai száma egész népet tett már és mindazok, akikkel életében jót tett, kiknek bajában támasza, tanácsadója volt, oly sokan valának... Ezeknek nagy része nincsen mostan itten. Kinn fekszenek a csatamezőn, kinn futnak az elátkozott világban. Annyi unokafíú közül csak az egy nyomorék van jelen és azt senki sem tartja férfinak.

Mindenkinek szerette volt, mindenki halottja most, mindenkinek van benne mit siratni. De senkinek annyi, mint Juditnak, a büszke lelkű nőnek és Dávidnak, a nyomoréknak. És csak ők ketten nem sírnak.

Mindkettő feje ég, lángokkal háborog. A tűzhányó hegy oldalából nem fakad patak. Szemeikből könnyek helyett tán inkább szikrák hullanának.

Judit félrehíja a nyomorékot a nősírás közül egy mellékszobába.

Összevont karokkal megáll előtte és beszél.

– Dávid! Szépapád kiterítve fekszik, te ott ülsz a ravatal mellett s egy könnyet sem ejtesz, miről gondolkozol?... Egész éj-

jel nem aludtál, hallottalak ágyadban forgolódni, nyöszörgeni, miről gondolkozol?...

A nyomorék lesütötte fejét és hallgatott.

– Dávid, ha te ép, erős férfi volnál, ha neked e mankók helyett kardhoz, szuronyhoz szoktak volna kezeid, Dávid, lesütéd-e fejedet némán, mint most?

A nyomorék felemelte lángoló arcát az asszony tekintetéhez s nagy, fekete szemei oly bátran, oly hősiesen világotlaktak elő, mintha az erős lélek egy pillanatra elfeledte volna lakháza silányságát.

– És te soha sem leszesz boldog, – folytató az asszony. – Terád semmi öröm nem vár az életben. Pedig ki tudja, még meddig élhetsz?... De szólj, ha megjelenne a halál előtted legdicsőbb arcával, ragyogóbban, mint a csatamezőn, s azt mondaná: „vesd el mankóidat, vedd a rombolás szereit kezébe, im én kezébe adom a világból mindazt, amit szerettél, csinálj magadnak koporsót, csinálj magadnak máglyát belőle, hogy mikor meghalsz, ne maradjon itt utánad semmi, amiért visszagonj a más világról a földre...”

– Nem értelek.

– Nem akarsz talán... Csak mégis szép az élet ugye? Még a rongyok között, a gyalázat szennyében, a nyomorék testében is szép az élet... Még a mankóért sem kellenek cserébe a szárnyak...

– Ó, ne mondd. Hányszor adtam volna oda a megutált életet az irigylett halálért, – szólt a nyomorék s halkán tevő utána: a dicső halálért.

– S kinek volna dicsőbb halála, mint neked! Egy csatateré lett, hol az elemek maguk is csatáznak, magasan a harckiáltás közepében ott állanál, vérontó angyalául a halálnak, érchanon hirdetve halálos ellenállást mindennek, aki él, s mikor már mindenki elhanyaglott, mikor nincs, aki segítsen többé, kiragadnád az ellen kezéből a biztos győzedelmet, s magaddal vinnéd azt hősiesen meghalni nem a sírba, hanem föl az égre.

– Ó, tehetném bár! – sóhajtja fel a nyomorék. – De mi az én hangom? Mik az én karjaim? Szavam nem hallatszik a harcban. Kezem a győzelmet el nem veszi senkitől.

– Figyelj reám. A győztesek ma vagy holnap városunkba jönnek. De nem leszen itt megpihenésük, nem vár rájuk öröm, nem nyugalom. A házak be lesznek előttük zárva. A fegyverre fegyver lesz a válasz, s ha Sepsiszentgyörgy férfiai el tudtak esni városuk védelmében, asszonyaik nem lesznek hozzájuk méltatlanok. Mi elveszünk, a nőkar gyenge, bár a szív erősebb. Sem fegyverünk, sem erőnk ellenállani, csak akaratumk. A cél ügysem a győzelem, hanem a becsületes halál. Te fel fogsz menni a toronyba. Midőn messziről meglátod jönni az ellenséget, a harangot meghúzd, mi akkor a halottat elvisszük temetni. Sírjánál bevárjuk a nem szeretett vendégeket, s ha erővel akarnak bejönni, akkor faj nekünk. Minden házat külön

fogunk védeni. A kétségbeesés megtanít bennünket harcolni, s ha erőt akarna venni a gyöngye szíveken a félelem, a csüggettség, hallani fogjuk a toronyból a te harangod ércszavait, s új erő fog szállni kebleinkbe. Verni fogod a harangot, míg a csata erőt nem vesz. Akkor találsz ott egy fülkében előre elkészített szurokkoszorúkat, azokat meggyújtod, s ha látod, hogy az ellenség elfoglalta a várost, lehányod azokat a házak tetejére, s visszafoglalod a várost tőle s szikrák özönében, füstnek fellegeben fölviszed magaddal a magas mennyországba.

A nyomorék mindig lázasabb reszketéssel hallgatta a rettenetes némbor szavait, az utolsó szavaknál kiejté kezéből mankóit, s odarogyott a nő lábaihoz és annak térdeit átölelte és rebegett valami érthetetlen szókat, de ragyogó szemeiből olvasni lehet, hogy lelke már repülni készül a halál képe felé.

– Lesz-e bátorságod?

– Ó, örülni, vigadni fogok! Nem leszek béna, nem leszek nyomorék, hős fogok lenni. Rám gyűjtöm a toronytetőt, úgy fogom húzni a harangot, s mikor már lángolni fog körül a város, még akkor is verni fogom a tüzes, izzó harangot és énekelni, míg a láng meg nem emészt: „szolgáidnak testek, akik megölettek, adattak a hollóknak!” – Ordíts kapu! kiálts város! Eljött az Úrnak rettenetes napja!...

És a nyomorék alakja, mintegy szent konvulzióban elkezdte erőszakosan reszketni, száraz, elfonnyadt karjai kiterjesztett kezeikkel az égre voltak emelve. Térden állt, mert mankóit elleté. Úgy nézett ki, mintha buzgó megdicsőülésben ihletten imádkoznék.

– Jer velem, – szólt az asszony, felemelve őt a földről. Dávid felvette mankóit, s oly sietve, oly élénken haladott az asszony mellett, mintha nem is a földön járna. Mintha a mankók helyett máris szárnyakat viselne.

Hogy átmentek a halottastermen, odalépett szépapjához, megcsókolá annak hideg arcát, hideg kezeit, s magasztos, túlvilági arccal rebege: „látjuk egymást nemsokára”.

Judit meghagyta a nőknek, hogy ott maradjanak, míg ő visszajő, maga elment a nyomorékkal, felvezette őt a toronyba. Eddig nem mutatott erővel ment az fel a meredek lépcsőkön, a lélek látszott őt vinni.

Judit megcsókolta a szegény béna homlokát, s azzal ott hagyta őt a toronyban.

Dávid kiült a torony ablakába, honnan messzire el lehetne látni, s mikor meglátta Juditot, onnan fölülről utána kiáltott.

A nő feltekintett, a béna kihajlott az ablakból s mankóját leveté.

– Nem lesz rá többé szükségem! Bizonyos akarok róla lenni, hogy a kísértet órájában bátran viselem magamat. Azért magamra zártam a torony ajtaját, a kulcsot íme lehajítom.

S levetette a kulcsot a toronyablakból.

És azután a távolba nézett.

Folytatjuk

1 0 1 4

A Magyar Hírlap hétvégi melléklete